

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI**

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI

**ISSN 2181-7367
E-ISSN 2181-1172**

**GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI
AXBOROTNOMASI**

**ВЕСТНИК ГУЛИСТАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**

**BULLETIN
OF GULISTAN STATE UNIVERSITY**

Gumanitar - ijtimoiy fanlar seriyasi

Jurnal 2001-yil sentabr oyidan chiqa boshlagan.
Bir yilda 4 marta chop etiladi.

2023 / 1 (99)

“Universitet” nashriyoti,
Guliston – 2023

Muassis: Guliston davlat universiteti

Bosh muharrir:

Xodjiyev Muxsin Tadjiyevich, t.f.d., prof.

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Karshibayev Hazratkul Kilichevich, b.f.d., prof.

Mas’ul kotib:

Toshtemirov Doniyor Eshbayevich, p.f.n., dots.

Tahrir hay’ati:

Gumanitar - ijtimoiy fanlar seriyasi (pedagogika, filologiya, ijtimoiy – iqtisodiy fanlar) bo’yicha:

Pedagogika

Jo‘rayev Risboy Haydarovich - O‘z.FA akademigi,
p.f.d., prof. (O‘zPFITI);

Tojiyev Mamarajab – p.f.d., prof.

(O va O‘MKHTRM)

Raximov Baxtiyor Xudoyberdiyevich - p.f.d., prof.
(GulDU)

Raximov Atanazar Karimovich - p.f.d., prof.
(CHDPU)

Muslimov Narzulla Alixanovich - p.f.d., prof.
(TDPU)

Abdulkarimov Habibullo Abdulkarimovich - p.f.n.,
dots. (GulDU)

Sharapova Saboxat Djabbarovna - psixol.f.f.d.,
dots. (GulDU)

Filologiya

Samigova Xushnuda Botirovna – f.f.d. (O‘zDJTU)
Sharipov Fazliddin Galiyevich – f.f.d., dots.
(GulDU)

Ijtimoiy – iqtisodiy fanlar

G‘ulomov Saidahrur Saidahmedovich - O‘z.FA
akademigi, i.f.d., prof. (O‘z.FA)

Oblomurodov Naim Xalimovich – t.f.d., prof.
(TMI)

Mahmudov Ravshanbek Jalilovich – f.f.n., dots.
(GulDU)

**GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI
AXBOROTNOMASI**

Guliston davlat universiteti axborotnomasi ilmiy jurnali O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 25.06.2020 yilda 1078–sonli guvohnoma bilan qayta ro‘yxatdan o‘tgan.

Guliston davlat universiteti axborotnomasi ilmiy jurnali oliy va o‘rta maxsus ta’lim muassasalari professor-o‘qituvchilari, katta ilmiy xodim izlanuvchilar, mustaqil tadqiqotchilar, magistr va bakalavrlar hamda xalq xo‘jaligining turli sohasida faoliyat ko‘rsatayotgan mutaxassislariga mo‘ljallangan.

Guliston davlat universiteti axborotnomasi ilmiy jurnali O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2013-yil 30-dekabrda 201/3-sonli qarori bilan **Biologiya fanlari** bo‘yicha, 2021-yil 30-aprel-dagi 296/5-sonli qarori bilan **Kimyo fanlari** va **Filologiya fanlari** bo‘yicha, 2022-yil 28-fevral-dagi 312/6-sonli qarori bilan **Pedagogika fanlari** va **Psixologiya fanlari** bo‘yicha fan doktori ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari ilmiy natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar e‘lon qilinishi lozim bo‘lgan respublika ilmiy jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

**ВЕСТИК ГУЛИСТАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**

Вестник предназначен для профессорско-преподавательского состава высших и средних специальных учебных заведений, старших научных сотрудников исследователей, соискателей, магистров и бакалавров, а также специалистов разных отраслей народного хозяйства.

**BULLETIN
OF GULISTAN STATE UNIVERSITY**

The bulletin is intended for the faculty of the higher and specialized secondary educational institutions, senior research associates, researchers, competitors, masters and bachelors, and also experts of national economy.

Tahririyat manzili:

120100, Guliston shahri, 4-mavze,
Guliston davlat universiteti, Bosh bino,
4-qavat, 423-xona.

Tel.: (67) 2253801, (67) 2250275

Faks: (67) 2254042

Web site: www.guldu.uz

E-mail: guldu-vestnik@umail.uz

© “Universitet” nashriyoti, 2023.

4. Avlaev, O. U. (2020). The role of social intelligence in personal development. Association with Novateur Publication India's A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal, 692-698. 4. Mamatkulov, H. A., Mamatkulova, Z. G., & Avlaev, O. (2020).
5. Merkmale der Verbesserung der beruflichen Kompetenz von militärpädagogern im Prozess des Lernens von Fremdsprachen. Проблемы научной мысли, 7(5), 55-58.
6. Kihlstrom, J. F., & Cantor, N. (2000). Social intelligence. In R. J. Sternberg (Ed.), Handbook of Intelligence (pp. 359-379). New York: Cambridge University Press (2006). Nonverbal Communication in Human Interaction (6th ed.). Belmont, CA.: Thomson Wadsworth.
7. Ickes, W. (2001). Measuring empathic accuracy. In J. H. Hall & F. J. Bernieri (Eds.), Interpersonal Sensitivity: Theory and Management. Mahweh, N. J.: Erlbaum.
8. Михайлова (Алешина), Е.С. Тест Гилфорда диагностика социального интеллекта [Текст]: методическое руководство / Е.С. Михайлова (Алешина). – СПб.: ИМАТОН, 2006. – 56 с.

Author:

Atakhujaeva Shakhlo Anvarovna - Teacher of "Turan International University", <https://orcid.org/0000-0002-6523-3951>. E-mail: shaxloataxujayeva@gmail.com

UDK 372.815.99

PROBLEMS OF DETERMINING SOCIAL INTELLIGENCE IN PERSONAL DEVELOPMENT

SHAXS KAMOLOTIDA SOTSIAL INTELLEKTNI ANIQLASH MUAMMOLARI

ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ЛИЧНОСТНОМ РАЗВИТИИ

Avlayev Orif Umirovich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, 111700. Toshkent viloyati, Chirchiq shahri, Amir Temur ko'chasi, 104.

E-mail: avlayev1970@mail.ru

Abstract. In this article, the problems of determining social intelligence in personality development are theoretically analyzed. In this, the results of scientific research of a number of foreign countries on the determination of social intelligence in the development of personality are comparatively studied. Another aspect of assessing social intelligence is focused on encoding and decoding human emotions. Similar to the previous measures of social evaluation of children, it was determined that the emotional and non-verbal scores of the scale of social perception of children and adolescents have interdependence by age and gender. Self-report measures have been developed to assess various aspects of social intelligence, as well as a short, standardized "Social Intelligence" or "social "competence" tool was developed. A focus on a person's ability to decode basic emotions associated with facial expressions has led to a number of assessment tools designed to test these social skills. The first in this series of measures was the Facial Affect Scoring Technique, an observational coding system (Ekman, Friesen, & Tomkins, 1971) used to study Japanese.

Key words: Personality, maturity, Social intelligence, social perception, social sensitivity, foreign countries, coding and decoding of emotions, social assessment of children, verbal, non-verbal, facial expressions, self-report methods.

Annotasiya. Mazkur maqolada shaxs kamolotida sotsial intellektni aniqlash muammolari nazariy jihatdan tahlil qilingan. Bunda shaxs kamolotida sotsial intellektni aniqlash bo'yicha bir qator xorijiy mamlakatlar ilmiy tadqiqot ishlarini natijalari qiyosiy o'rganilgan. Sotsial intellektni baholashning yana bir jihati insonning his-tuyg'ularini kodlash va dekodlashga qaratilgan. Bolalarni ijtimoiy baholashning oldingi o'lchovlariga o'xshash tarzda bolalar va o'smirlarning ijtimoiy idrok etishi o'lchovining hissiy va noverbal ballari yosh va jins bo'yicha o'zaro bog'liqlikka egaligi aniqlangan. Sotsial intellektning turli jihatlarini baholash uchun o'z to'g'risida o'zi hisobot berish usullari ishlab chiqilgan, shuningdek, noverbal xatti-harakatlarni, ijtimoiy idrokni, ijtimoiy sezgirlikni baholashi mumkin bo'lgan qisqa, standartlashtirilgan "Sotsial intellekt" yoki "ijtimoiy kompetensiya" vositasi ishlab chiqilgan. Shaxsning yuz ifodalari bilan bog'liq bo'lgan asosiy his-tuyg'ularni dekodlash qobiliyatiga e'tibor qaratish ushbu ijtimoiy ko'nikmalarni tekshirish uchun mo'ljallangan bir qator baholash vositalariga olib keldi. Ushbu o'lchov vositalari seriyasida birinchi bo'lib yapon tilini o'rganish uchun ishlatiladigan kuzatuv kodlash tizimi (Ekman, Friesen, & Tomkins, 1971) (Facial Affect Scoring Technique) yuzga ta'sir qilish skoring texnikasi edi.

Kalit so'zlar: Shaxs, kamolot, Sotsial intellekt, ijtimoiy idrokni, ijtimoiy sezgirlik, xorijiy mamlakatlar, his-tuyg'ularini kodlash va dekodlash, bolalarni ijtimoiy baholash, verbal, noverbal, yuz ifodalari, o'zi hisobot berish usullari.

Аннотация. В данной статье теоретически анализируются проблемы определения социального интеллекта в развитии личности. При этом сравнительно изучены результаты научных исследований ряда зарубежных стран по детерминации социального интеллекта в развитии личности. Другой аспект оценки социального интеллекта сосредоточен на кодировании и расшифровке человеческих эмоций. По аналогии с предыдущими показателями

социальной оценки детей установлено, что эмоциональные и невербальные баллы шкалы социального восприятия детей и подростков имеют взаимозависимость по возрасту и полу. Были разработаны меры самоотчета для оценки различных аспектов социального интеллекта, а также был разработан краткий стандартизированный инструмент «Социальный интеллект» или «социальная «компетентность»». Акцент на способности человека расшифровывать основные эмоции, связанные с выражением лица, привел к появлению ряда инструментов оценки, предназначенных для проверки этих социальных навыков. Первым в этой серии мер был метод подсчета лицевых аффектов, система кодирования наблюдения (Ekman, Friesen, & Tomkins, 1971), используемая для изучения японского языка.

Ключевые слова: личность, зрелость, социальный интеллект, социальное восприятие, социальная чувствительность, зарубежье, кодирование и декодирование эмоций, социальная оценка детей, вербальная, невербальная, мимика, методы самоотчета.

Kirish. Shaxs kamolotida ijtimoiy intellektning asosiy funksiyalari sifatida quyidagilarga ko'proq e'tibor qaratilgan: o'zgarayotgan sharoitlarda adekvatlikni, moslashishni ta'minlash; taktik va strategik yo'nalishlarda muvaffaqiyatli o'zaro harakatning dastur va rejalarini shakllantirish, joriy vazifalarni bajarish; shaxslararo hodisalarni rejalashtirish va ularning rivojlanishini prognoz qilish; motivasion funksiya; to'satdan ro'y beradigan krizislarni, uzoq vaqt davom etadigan stresslar, o'zini o'zi hurmat qilishiga tahdid soladigan vaziyatlarni yengib o'tishga ko'maklashadigan safarbar qilish funksiyasi; ijtimoiy kompetentlikni kengaytirish; o'zini o'zi rivojlantirish, o'zini anglash, mustaqil o'qish[1,2].

Tadqiqot obyekti va qo'llanilgan metodlar

Shaxs kamolotida sotsial intellekt darajasini baholash bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqish jarayonida dastlabki empirik tadqiqotlar o'ziga xos kognitiv funksiyalar insonning umumiy aql-idroki bilan bog'liq holda rivojlanishini ko'rsatdi. Biroq, Torndayk (1920) sotsial intellektni aniqlash uchun qulay testlar ishlab chiqish qiyinligini tan olganida, bu fenomenni baholash usulini ishlab chiqish va shu bilan inson aqlining ushbu turini sotsial intellektni aniqlash bilan bog'liq muammolarni o'yin maydonchasi, kazarma, fabrikalarda va savdo shaxobchalarida aniq bashorat qilgan, lekin u sinov laboratoriyasining rasmiy standartlashtirilgan shartlarini chetlab o'tadi. U tadqiqotga jalb qilingan odamlardan shunday savollarga javob berishni, ularning javoblarini moslashtirish uchun vaqtini, vosita sifatida yuz, ovoz, imo-ishora va mimikani talab qiladi [3].

Sotsial intellektni o'lchashga qaratilgan boshqa dastlabki urinishlar guruhlardagi shaxslararo o'zaro ta'sirlar va munosabatlarga qaratilgan bo'lsa-da (Bales, 1950; Flanders, 1964, 1966; Withall, 1949), o'ziga xos sotsial intellekt qobiliyatlarini o'lchash uchun oz sonli empirik baholash usullari yaratilgan. Chapin (1942) shaxsning ijtimoiy idrokini aniqlashga harakat qilgan shkalani yaratdi: "... ma'lum bir ijtimoiy vaziyatni o'ziga xos xatti-harakatlar nuqtai nazaridan aniqlash (ya'ni, tasniflash, tashxis qo'yish, sabablarni aniqlash yoki bashorat qilish orqali) qobiliyati. Shaxsning boshqalarga nisbatan his-tuyg'ulari nuqtai nazaridan emas, balki boshqa omillar mavjuddir" [3]. Ishtirokchilarga har bir ijtimoiy vaziyat uchun yakuniy javob berish yoki xulosa chiqarish imkonini beradigan muammo ssenariylari tuzilgan. Natijalar shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy tushunchasi yuqori bo'lgan shaxslar siyosiy, professional, ijtimoiy va fuqarolik guruhlarida ko'proq vakil bo'lgan va ijtimoiy tushunchasi past bo'lgan shaxslarga qaraganda a'zolik, ishtirok etish, tashkiliy va boshqarish ishlarida faolroq bo'lgan.

Olingan natijalar va ularning tahlili

Sotsial intellektni baholashning yana bir jihati insonning his-tuyg'ularini kodlash va dekodlashga qaratilgan. Ta'sirni qabul qilish qobiliyati testi (CARAT- Communication of Affect Receiving Ability Test) (Buck, 1976) kodlovchining yuzida aniqlangan hissiy belgilarning o'z-o'zidan namoyon bo'lishini o'lchash uchun mo'ljallangan. Ishtirokchilar shahvoniy, manzarali, yoqimli odamlar, noxush va g'ayrioddiy vaziyatlarni o'z ichiga olgan hissiy jihatdan yuklangan rangli slaydlarga shaxsning o'z bilgan hamda bilmagan holda videotasvirga olingan reaksiyalari videotasmasini tomosha qilishdi. Dekoderlar beshta hissiy toifadan qaysi slayd ko'rsatilayotganini aniqladilar va jo'natuvchilarning javoblari qanchalik yoqimli yoki yoqimsiz ekanligini baholashni so'rashdi. CARAT bolalarda ham, kattalarda ham jo'natishning aniqligini ishonchli tarzda o'lchashi ko'rsatilgan bo'lsa-da, qabul qilish qobiliyatini o'lchashda slaydni ko'rish usullaridan foydalanish to'g'risida shubhalar paydo bo'ldi (Buck, 1979). CARAT bilan bog'liq bo'lgan asosiy kamchiliklardan biri bu rangli slaydlardan foydalanish bilan cheklangan his-tuyg'ularning cheklanishi paydo bo'lganidan iborat edi [4].

Shaxsning yuz ifodalari bilan bog'liq bo'lgan asosiy his-tuyg'ularni dekodlash qobiliyatiga e'tibor qaratish ushbu ijtimoiy ko'nikmalarni tekshirish uchun mo'ljallangan bir qator baholash vositalariga olib keldi.

Ushbu o'lchov vositalari seriyasida birinchi bo'lib yapon tilini o'rganish uchun ishlatiladigan kuzatuv kodlash tizimi (Ekman, Friesen, & Tomkins, 1971) (Facial Affect Scoring Technique) yuzga ta'sir qilish skoring texnikasi edi.

Amerikalik talabalarining stressli fil'mlarni yolg'iz o'zi va obro'li shaxs ishtirokida ko'rganlarida yuz ifodalari, vaziyatni rag'batlantirish paytida yapon va amerikalik talabalar o'rtasidagi yuz ifodalaridagi farqlar tomoshabinlarning baxt, qayg'u, jirkanish, qo'rquv, ajablanish hissiyotlarini idrok qilish qobiliyatlarini baholash imkonini beradigan qisqa ta'sirni aniqlash testining (Brief Affect Recognition Test) (Ekman va Friesen, 1974) rivojlanishiga olib keldi. Bu vosita orqali g'azab va yuz ifodalarida neytrallik soniyaning 1/25 qismidan tezroq tezlikda porlashi aniqlandi. Tadqiqotchilar, ifodalangan his-tuyg'ular barcha odamlar uchun umumiy bo'lib ko'rinadi, degan xulosaga kelgan bo'lsa-da, turli xil

madaniy muhitlardagi kuzatishlar muayyan ijtimoiy vaziyatlarda yuzdagi ifodalar ko'rinishidagi farqlarni belgilash imkonini beradi[5].

Ushbu madaniy farqlarni hisobga olgan holda, yapon va kavkazliklar yuz ifodalari hissiyotlari (Masumoto va Yekman, 1988) va keyinchalik yapon va kavkazliklarda qisqacha ta'sirni aniqlash testi (Masumoto va boshq., 2000) balanslangan kodlovchilarni o'z ichiga olgan holda oldingi yuz dekodlash vositalarini respondentlarning etnik kelib chiqishi, jinsiga muvofiq yuz ifodalari bo'yicha takomillashtirdi.

Bundan tashqari, yuz ifodalari orqali namoyon bo'ladigan oltita ilgari mavjud bo'lgan his-tuyg'ularga nafrat ham qo'shildi. Bundan tashqari, kuzatilishi mumkin bo'lgan barcha mushak harakatlari yuz harakatlarini kodlash tizimi (Ekman & Friesen, 1978; Yekman, Friesen, & Hager, 2002) asosida o'lchandi va kodlandi, bu dekodearlarga ma'lum his-tuyg'ularda mavjud bo'lgan "asosiy" yuz mushaklari harakatlariga e'tibor qaratish imkonini beradi (Rozenberg & Yekman, 2005) [5].

Ushbu baholash vositalari kattalardagi sotsial intellekt darajasini aniqlashda samarali bo'lgan bo'lsa-da, ko'plari keyinchalik bolalarda his-tuyg'ularni kodlash va dekodlashni baholash uchun moslashtirildi. Biroq, ushbu vositalarning bir nechta, xususan, bolalarning og'zaki bo'lmagan sezgirlik profili (Rosenthal, Hall, Di Matteo, Rogers, & Archer, 1979) va boshqalarning turli ta'sirlarni qabul qilish qobiliyati testi - (Bak, 1980), ularning aniq emasligi uchun tanqid qilindi, chunki noverbal signallarni dekodlash uchun kattalarning ijtimoiy vaziyatlari haqidagi bilimlar zarur bo'lgan (Nowicki & Duke, 1994; Sallivan, 1982). Shunday qilib, noverbal aniqlikning diagnostik tahlili (Diagnostic Analysis of Nonverbal Accuracy) (DANVA) (Nowicki & Dyuk, 1994) boshqalar bilan muvaffaqiyatli ijtimoiy aloqada bo'lish uchun zarur bo'ladigan ijtimoiy ko'nikmalarga ega bo'lmagan bolalarni aniqlash uchun yaratilgan. Bolalarning yuz ifodalari, gavda holatlari, imo-ishoralari va mimkalarini kodlash va dekodlash orqali noverbal signallarni qabul qilish va yuborish qobiliyatini o'lchaydigan DANVA bir qator subtestlar orqali to'rtta asosiy hissiyotlarni baholaydi: baxt, qayg'u, g'azab va qo'rquv. DANVA natijalari shuni ko'rsatdiki, bolalarning o'zini o'zi qadrlashi barcha reseptiv subtestlardagi ballar bilan ijobiy bog'liq (Nowicki, 1992), bolalar tengdoshlarining ijobiy va salbiy baholari mos ravishda kattaroq va kamroq aniqlik bilan bog'liq (Nowicki & Duke, 1992). Ular bolalarning ijtimoiy xulq-atvori, ularning o'qituvchilari tomonidan baholanganidek, yuz ifodalari, paralingvistik va pozisiyalar bilan bog'liq bo'lgan reseptiv subtestlardan iborat (Nowicki & Duke, 1994) [6].

Akademik jihatdan, DANVA standartlashtirilgan muvaffaqiyat testlari bilan bog'liq, ammo IQ bilan emas (Nowicki & Duke, 1992; Nowicki & Duke, 1994). Shunday qilib, mualliflarning xulosasiga ko'ra, DANVA zaif ijtimoiy o'zaro ta'sir qilish qobiliyatiga ega bo'lishi mumkin bo'lgan bolalarni aniqlashga yordam beradigan noverbal vaziyatlarda bolalarni kodlash va aniqroq dekodlash qobiliyatini baholashning to'g'ri va aniq usulidir.

Bolalar ijtimoiy qobiliyatlarining mavjud standartlashtirilgan o'lchovlari bilan bog'liq ikkita asosiy vazifa paydo bo'ldi: (a) yuz ifodasi, imo-ishoralar, ovoz ohanglari, pozisiyalar va vaziyat belgilarining har bir komponenti alohida yoki qisman kombinasiyalarda taqdim etilishi va (b) bolalarning ehtimoliy javoblari ro'yxatini ishlab chiqish. Ushbu cheklovlarini yaxshilashga urinib, Magill-Evans, Koning, Cameron-Savada va Manyk (1995) bolaning ijtimoiy signallarni sharhlash qobiliyatini o'lchash uchun, "Bolalar va o'smirlarning ijtimoiy idrok o'lchovi"ni (Child and Adolescent Social Perception Measure -CASP) ishlab chiqdilar. Uni qo'llash jarayonida: (a) xulosa chiqarish, yuz ifodasi, ovoz ohangi, imo-ishoralar, pozisiyalar va vaziyat belgilaridan kelib chiqadigan his-tuyg'ular bir vaqtning o'zida taqdim etiladi va (b) mumkin bo'lgan javoblar ro'yxatidan tanlashdan farqli o'laroq, o'z javoblarini yaratadilar. CASP bolalar aktyorlarining o'nta sahnasidan iborat bo'lib, turli xil muhitda turli xil hissiy intensivliklarda ssenariyli dialoglarsiz ijro etiladi. Bolalardan sahnadagi voqealarni, har bir inson nimani his qilgani va shaxsning shunday his qilayotganini qanday aytishi mumkinligini tasvirlashni so'raladi. Barcha javoblar ularni qisman va to'liq to'g'ri emosional ballar bilan baholash uchun umumiy his-tuyg'ular balliga va yuz belgilari, tana belgilari, ovozi signallar va kontekst belgilarini aniqlash uchun umumiy noverbal ishoralar balliga bo'lingan. Bundan tashqari, ishtirokchilardan olingan barcha sifatdagi ma'lumotlar har bir bolaning so'z boyligini aniqlashga imkon berdi [7].

Bolalarni ijtimoiy baholashning oldingi o'lchovlariga o'xshash tarzda bolalar va o'smirlarning ijtimoiy idrok etishi o'lchovining hissiy va noverbal ballari yosh va jins bo'yicha o'zaro bog'liqlikka ega.

Ijtimoiy idrok etish qobiliyati yoshga qarab ortib borishi va qizlarning ushbu ko'rsatkichlar bo'yicha o'g'il bolalarga qaraganda yuqori ball to'plashlari oldingi tadqiqotlar natijalari bilan tasdiqlangan (Hall, 1984; Magill-Evans va boshq., 1995; Nowicki & Duke, 1994; Rosenthal, Hall, Archer, DiMatteo va Rojers, 1977). Biroq, bolalarning ifodali lug'ati va umumiy his-tuyg'u darajasi yoki umumiy noverbal belgilarni idrok qilishi o'rtasida hech qanday bog'liqlik topilmadi va jinslar o'rtasida farq yo'q [9]. Muayyan kognitiv qobiliyatlar va bolaning ijtimoiy vaziyatlarni idrok etish qobiliyati o'rtasidagi bog'liqlik hozirgi kungacha ishlab chiqilgan baholash usullari orqali aniq bo'lmasa-da, bolaning ijtimoiy vaziyatlarda noverbal signallarni talqin qilish qobiliyatiga oid ma'lumotlar aniq edi.

Sotsial intellektning turli jihatlarini baholash uchun o'z to'g'risida o'zi hisobot berish usullari ishlab chiqilgan. Ulardan odatda, shaxsiy xususiyatlar, munosabat va hissiy holatlarni o'lchash uchun foydalanilsa ham (Robinson, Shaver, & Wrightsman, 1991), shaxslararo ko'nikmalar va sotsial intellektning boshqa darajalarini aniqlash uchun ko'plab o'ziga o'zi hisobot berish vositalari tuzilgan (Riggio & Riggio, 2001) [8]. Tanqidchilarning ta'kidlashicha, malakalari bo'yicha o'zi to'g'risida o'zi beradigan hisobotlarda javoblarning noto'g'ri bo'lishi, haqqoniylikni ta'minlashga kuchli salbiy ta'sir qiladi va shuning uchun bu ko'nikmalarni to'g'ri baholamaydi (Cheek, 1982; Cronbach, 1990; Davis & Kraus, 1997; Ickes, 1993, 2001; Kagan, 1988; Oskamp, 1991; Wiggins, 1973; Zukerman, Koestner va Driver, 1981). Lekin bu usulning tarafdorlari o'ziga o'zi beradigan hisobotlarni ishlatish oson, iqtisodiy jihatdan samarali, ko'plab sohalar va vaziyatlarda

mahorat darajasini aks ettiradi va imkon beradi, deb ta'kidlaydilar. Shaxs kamolotini ta'minlashning sotsial intellekt komponentlarini o'rganish yo'nalishida yuqorida aytilganlar bilan birga ko'plab boshqa usullar ham mavjud. Masalan qobiliyatlarning individual in'ikoslari (Fridman, Prince, Riggio, & DiMatteo, 1980; Riggio, 2005; Riggio & Riggio, 2001), his-tuyg'ularning empatiyasi so'rovi (Mehrabian & Yepstein, 1972), shaxslararo kompetensiya so'rovi (Buhrmester, Furman, Wittenberg va Reis, 1988) va shaxslararo sezgirlik o'lchovi (Boyce & Parker) va boshqalar. Shaxslararo sezgirlikning o'rnatilgan asosiligi va turli xil ta'riflari yo'qligi sababli keng qo'llanilmaydi (Riggio va Riggio, 2001) [9].

Социал интеллект кўникмаларини ўлчаш учун ўзи тўғрисида ўзи ҳисобот бериш усullaridan foydalanishga bo'lgan eng dastlabki urinishlardan ikkitasi Perceived Decoding Ability (PDA) va Perceived Encoding Ability (PEA) shkalalari edi (Sukerman va Larrance, 1979). PDA 46 ta parametrlar bo'yicha o'zi to'g'risida o'zi hisobot berish orqali yuz-vizual va lug'at dekodlash qobiliyatlarini tekshirish uchun yaratilgan, masalan: "Kimdir menga yoqmoqchi bo'lsa, men odatda, uning yuz ifodasidan bilib olaman" va "Men odatda, kimningdir jahli chiqqanini ovoz ohangidan bilib olaman" PDA kodlash ko'nikmalarini o'zi to'g'risida o'zi hisobot berishning 49 ta elementi, jumladan, "Men qayg'uli filmlarda osongina yig'layman" va "Odamlar mening g'azablanganimni ovozim ohangidan bilishi mumkin", kabi ta'kidlar orqali tekshirish uchun mo'ljallangan. PDA va PEA bir-biri bilan korrelyasiya qilingan bo'lsa-da, ushbu testlar uchun haqiqiylik o'rnatilmagan, chunki samaradorlik ko'rsatkichlari bilan solishtirganda zaif korrelyasiyalar aniqlangan [10].

Sotsial intellekt ko'nikmalarini to'g'ri baholay oladigan va ijtimoiy maqsadga muvofiqlik nuqtai nazardan minimallashtiradigan o'zi to'g'risida o'zi hisobot berish usulini yaratish uchun Riggio (1986; 1989; Riggio & Carney, 2003) ijtimoiy ko'nikmalar inventarizatsiyasini (Social Skills Inventory-SSI) yaratdi. Bu vositada issiy va ijtimoiy ko'nikmalarni o'lchash uchun oltita kichik o'lchovlar ishlab chiqilgan: (a) hissiy ekspressivlikni o'lchaydigan hissiy ekspressivlik, (b) hissiy sezgirlik, noverbal dekodlash qobiliyatini o'lchash, (c) o'zini nazorat qilish va nazorat qilish qobiliyatini baholaydigan hissiy nazorat, hissiy ifodalar, (d) og'zaki nutq qobiliyati va boshqalarni ijtimoiy o'zaro ta'sirga jalb qilish ko'nikmalarini o'lchaydigan ijtimoiy ekspressivlik; (e) ijtimoiy sezuvchanlik, ijtimoiy vaziyatlarni dekodlash va sharhlash qobiliyatini o'lchash va (f) ijtimoiy vaziyatlarda qanday harakat qilishni bilish qobiliyatini baholaydigan ijtimoiy nazorat (Riggio, 2005) [11].

Ushbu kichik o'lchovlar har bir elementni shakllantirish orqali shaxslararo munosabatlarni bilvosita baholash uchun tuzilgan, unda ishtirokchilar olingan ma'lum miqdordagi shaxsiy fikr-mulohazalar asosida javob berishadi (masalan, "Odamlar menga sezgir odam ekanligimni aytishdi" va "Men sezgir va tushunadigan odamman") (Riggio va Riggio, 2001). [12].

Ijtimoiy ko'nikmalar inventarizatsiyasi (Social Skills Inventory-SSI) natijalari shuni ko'rsatadiki, ko'plab kichik o'lchovlar boshqa standartlashtirilgan samaradorlikka asoslangan o'lchovlar bilan ijobiy korrelyasiyani ko'rsatdi. Masalan, Ijtimoiy sezuvchanlik kichik o'lchovi shaxslararo idrok vazifasi bilan yuqori darajada bog'liq edi (Archer va Kostanzo, 1987) va hissiy sezgirlik pastki o'lchovi og'zaki bo'lmagan sezgirlik profili va og'zaki bo'lmagan aniqlikning diagnostik tahlili bilan yuqori darajada bog'liq edi (Riggio va Karni, 2003). Hissiy ekspressivlik va sotsial ekspressivlik kichik o'lchovlari bo'yicha yuqori ball to'plaganlar past ball to'plaganlarga qaraganda ko'proq yoqimli va jozibali deb baholandi (Riggio, 1986; Riggio, Widaman, Taker va Salinas, 1991). Shaxslararo munosabatlarga xos bo'lgan SSI ballari boshqaruv lavozimlaridagi muloqot qobiliyatlari reytinglari bilan bog'liq (Riggio, Aguirre, Mayes, Belloli va Kubiak, 1997) va yetakchilik samaradorligi reytinglarida muvaffaqiyatni bashorat qiladi (Riggio, Riggio, Salinas va Cole, 2003).) va hospis xodimlari bilan ishlashni baholashda ham qo'llaniladi (Riggio & Taylor, 2000).

Oldingi ilmiy-tadqiqot ma'lumotlariga ko'ra, ayollar hissiy ekspressivlik, ijtimoiy ekspressivlik, hissiy sezgirlik va ijtimoiy sezgirlik kichik shkalalari bo'yicha erkaklardan yuqori ball to'pladilar. Biroq, erkaklar hissiy nazorat kichik shkalasi bo'yicha ayollarga qaraganda ko'proq ball olishdi (Riggio & Carney, 2003) [13].

Noverbal sezgirlik profilidan (Profile of Nonverbal Sensitivity -PONS) foydalangan holda o'tkazilgan ko'plab tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatdiki, yuqori ball to'plaganlar ko'proq ekstrovert, shaxslararo rag'batlantiruvchi, ommabop bo'lgan va do'stlari, turmush o'rtoqlari va boshliqlari tomonidan shaxslararo nisbatan sezgirroq deb baholangan (Rosenthal va boshqalar, 1979).

Xususan, PONS bo'yicha yuqori ball olgan o'qituvchilar xatti-harakatlarini kuzatish orqali ular o'quvchilarga ko'proq dalda berishlari aniqlandi. O'qituvchilarning PONS ballari o'qitishdagi mukammallik reytinglari bilan bog'liqligi aniqlandi. Shu bilan birga, ehtimol, PONSning eng muhim kashfiyotlari quyidagilardan iborat edi: (a) sotsial intellektning bir jihati bo'lgan noverbal muloqotga nisbatan sezgirlik umumiy intellekt bilan bog'liq emas, (b) ayollar noverbal signallarni erkaklarga qaraganda aniqroq o'qiydilar va shuning uchun baholash uchun mo'ljallangan chora-tadbirlar bunday ko'nikmalarni standartlashtirilganda yaxshiroq ishlaydilar, (c) videotasma formatidan foydalanish hissiy va ijtimoiy xatti-harakatlarni kodlash va dekodlashning bir nechta va bir vaqtning o'zida bir nechta kanallarini tekshirish usulini ta'minlaydi (Archer, Constanzo, & Akert, 2001; Hall, 2001) [14].

PONS ni ishlab chiqishda mualliflar PONS uchun ko'p tanlovli savollarga javoblar ishtirokchilarning shaxsiy ijtimoiy tajribasi va kuzatishlariga bog'liq, degan xulosaga kelgan holda ishtirokchilarning sub'ektivligiga muvofiq javob oldilar (Archer, Kostanzo va Akert, 2001). Bundan tashqari, PONS fil'mining har bir sahnasi bir sotsial vaziyatni aks ettiruvchi bir xil ayol kodlovchidan iborat. Shu sababli, har bir ijtimoiy vaziyat uchun ob'ektiv to'g'ri javob yaratish bilan birga, tabiiy muhitda insonning muloqoti va ijtimoiy idrok etish elementlarini ko'rsatadigan o'lchov vositasini loyihalashga harakat qilindi.

Ushbu vositalardan birinchisi, ijtimoiy talqin qilish vazifasi bo'yicha 20 ta sahna ko'rinishini o'z ichiga olgan 30 daqiqali videotasma yaratildi (Archer va Akert, 1977). U quyidagi xususiyatlarga ega: (a) yozilmagan xatti-harakatlardan foydalangan holda oldingi baholash vositalarini yaxshilashga qaratilgan spontan suhbat, (b) verbal va nonverbal kanallarni, shu jumladan, imo-ishoralarni, yuz ifodalarini, harakatni va jismoniy ko'rinishni tabiiy ravishda taqdim etish, (c) kontekstdagi doimiy xatti-harakatlar ketma-ketligi, (d) har bir ijtimoiy sahna uchun turli kodlovchilar, (e) tomoshabinlar faqat his-tuyg'ulardan tashqari, turli shaxslararo vaziyatlar bo'yicha talqin qilishlari kerakligi, (f) test dekodlash qobiliyatining emas, balki ijtimoiy talqin jarayonini o'rganish uchun mo'ljallanganligi(g) o'lchanayotgan parametrlar bo'yicha ob'ektiv ravishda to'g'ri javob olinishi. Har bir sahna ko'rinishi tugagandan so'ng, ishtirokchilar o'rtasidagi munosabatlarga tegishli bitta ob'ektiv to'g'ri javobga mo'ljallangan izohli savol berildi.

Ijtimoiy sharhlash topshirig'ining (Social Interpretations Task-SIT) dastlabki natijalari shuni ko'rsatdiki, videotasmani ko'rayotgan ishtirokchilar uchun talqinning aniqligi har bir savol uchun imkoniyat darajasidan ancha yuqori. Bundan tashqari, talqinlarning to'g'riligi verbal va nonverbal kanallarni o'z ichiga olgan to'liq videotasmani ko'rishda hakamlar o'zaro munosabatlarning faqat bosma stenogrammalarini ko'rganidan ko'ra aniqroq bo'ldi, bu esa, ijtimoiy muhitda verbal va nonverbal belgilar bir-biridan ajratilmagan, aksincha, bir-biridan ajratilgan degan oldingi xulosalarni tasdiqladi. Chunki ular bir vaqtning o'zida sodir bo'ladi va idrok yoki taassurot hosil qilish uchun birlashtiriladi (Hastorf, Schneider va Polefka, 1970).

Biroq, SIT va PONS ning bir jihati shundaki, u oq-qora rangda suratga olingan, bu ko'pincha kim gapirayotganini aniqlashni qiyinlashtiradi (Archer, Costanzo, & Akert, 2001) [15].

Shu sababli, shaxslararo idrok jarayonini o'rganish bo'yicha (Interpersonal Perception Task -IPT) (Archer & Kostanzo, 1987) tomonidan takomillashtirilgan va dolzarb video o'lchovni, shuningdek, nonverbal xatti-harakatlarni, ijtimoiy idrokni, ijtimoiy sezgirlikni baholashi mumkin bo'lgan qisqa, standartlashtirilgan "Sotsial intellekt" yoki "ijtimoiy kompetensiya" vositasi ishlab chiqilgan (Archer, Kostanzo va Akert, 2001). Unda ijtimoiy o'zaro ta'sirning beshta toifasi, qarindoshlik, yolg'on, raqobat, maqom va yaqinlik (Social Interpretations Task-SIT) SIT ga o'xshash tarzda, yozilmagan, naturalistik xatti-harakatlar orqali olingan.

Xulosalar:

1. Shaxs kamoloti bo'yicha nazariyalar nuqtai nazaridan olib borilgan psixologik tadqiqotlarda yuqori faollik sub'ekti, qoida tariqasida, quyidagilar bilan ajralib turishi aniqlandi: bir yoki bir nechta sotsial intellekt komponentlarining optimal yoki yuqori darajasi; sotsial intellekt komponentlari shaxs kamoloti xususiyatlarining uyg'un rivojlanishi bilan bog'liq; sotsial intellekt ta'lim yoki kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatga erishish yo'lida turli xil stress omillarining salbiy ta'siriga dosh berish imkonini ham beradi.

2. O'zbek va xorij psixologiya maktablari vakillari tomonidan to'plangan ilmiy tajribalarga asoslanib shaxs kamolotida sotsial intellekt komponentlarini o'rganishga integrasiyalashgan yondashuv taklif etiladi.

3. Sotsial intellekt rivojlanishi - bu shaxs kamolotining turli ierarxik darajalari xususiyatlari bilan belgilanadigan tizimli, ko'p komponentli shakllanish hisoblanadi. Ijtimoiy kasblar vakillarining sotsial intellekt uslublari o'ziga xos xususiyatga ega, ammo ular faoliyatining muvaffaqiyati nuqtai nazaridan tengdir.

4. Psixologiya fani rivojlanishining hozirgi bosqichida sotsial intellektning shaxs kamolotidagi o'rni haqidagi bilimlar tizimi yagona nazariy va metodologik asos bilan birlashtirilmagan bir qator nazariy va empirik tadqiqotlar bilan ifodalanadi.

Xorijiy va mahalliy psixologlarning ishini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, insonning sotsial intellekt determinanti muammosining ahamiyati bilan shaxs kamoloti fenomenologiyasi, xususiyatlari, tuzilishi, mexanizmlari va rivojlanishi to'g'risida yetarli ma'lumotga ega emaslik o'rtasida qarama-qarshilik mavjud.

Adabiyotlar:

1. Avlaev O. U., Abduljalilov Sh. A. The of social intelligence in personal maturity. International journal of psychosocial rehabilitation. Scopus. Voles. 24, Chair 06, 2020 ISSN: 1475-7192. Page No. 428 – 436

2. Avlaev O. U. Gender differences of social intelligence in student development. Scientific journal "Psychology". 2021. № Pages 1, 34-41.

3. Thorndike, E. L. (1920). Intelligence and its uses. Harper's Monthly Magazine, 140, 227-235.

4. Buck, R. (1979). Measuring individual differences in the nonverbal communication of affect: The slide-viewing paradigm. Human Communication Research, 6, 47-57.

5. Ekman, P., & Friesen, W. V. (1974). Nonverbal behavior and psychopathology. In R. J. Friedman & M. Katz (Eds.), The psychology of depression: Contemporary theory and research (pp. 3-31). Washington, DC: Winston & Sons.

6. Nowicki, S. Jr., & Duke, M. P. (1994). Individual differences in the nonverbal communication of affect: The Diagnostic Analysis of Nonverbal Accuracy Scale. Journal of Nonverbal Behavior, 18, 9-35

7. Magill-Evans, J., Koning, C., Cameron-Savada, A., & Manyk, K. (1995). The Child and Adolescent Social Perception Measure. Journal of Nonverbal Behavior, 19, 151-169.

8. Hall, J. A. (1984). Nonverbal sex differences: Communication accuracy and expressive style. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

9. Riggio, R. E., & Riggio, H. R. (2001). Self-report measurement of interpersonal sensitivity. In J. H. Hall & F. J. Bernieri (Eds.), Interpersonal Sensitivity: Theory and Management. Mahwah, NJ: Erlbaum.

10. Boyce, P. M., & Parker, G. (1989). Development of a scale to measure interpersonal sensitivity. Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 23, 341-351.
11. Riggio, R. E. (2005). The Social Skills Inventory (SSI): Measuring nonverbal and social skills. In V. Manusov (Ed.), The sourcebook of nonverbal measures: Going beyond words (pp.25-33). Mahwah, NJ: Erlbaum
12. Riggio, R. E., & Riggio, H. R. (2001). Self-report measurement of interpersonal sensitivity. In J. H. Hall & F. J. Bernieri (Eds.), Interpersonal Sensitivity: Theory and Management. Mahwah, NJ: Erlbaum.
13. Riggio, R. E., & Carney, D. R. (2003). Social skills Inventory manual: Second edition. Redwood City, CA: MindGarden
14. Archer, D., Costanzo, M., & Akert, R. (2001). The Interpersonal Perception Task (IPT): Alternative approaches to problems of theory and design. In J. H. Hall & F. J. Bernieri (Eds.), Interpersonal sensitivity: Theory and management. Mahwah, NJ: Erlbaum
15. Campbell, J., & McCord, D. (1996). The WAIS-R comprehension and picture arrangement subtests as measures of social intelligence: Testing additional interpretations. Journal of Psychoeducational Assessment, 14, 240-249

Muallif:

Avlayev Orif Umirovich - Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Psixologiya kafedrası dotsenti, psixologiya fanlari doktori (PhD), <https://orcid.org/0009-0003-8342-1774>, oavlaev1970@mail.ru

UDK 372.815.99

MULTIPLE PERSPECTIVES OF PSYCHOLOGICAL LITERACY IN ADOLESCENTS

O‘SMIRLARDA PSIXOLOGIK SAVODXONLIKNING KO‘P QIRRALI ISTIQBOLLARI

МНОЖЕСТВЕННЫЕ ВЗГЛЯДЫ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКУЮ ГРАМОТНОСТЬ ПОДРОСТКОВ

Fayzullayev Mirzaodil Mirzamurodovich

Namangan davlat universiteti, 160107, Namangan shahri, Boburshox ko'chasi, 161.

E-mail: mirzaodilf@gmail.com

Abstract: This article presents conclusions based on literature analysis, observations, and methods obtained about the concept of psychological literacy, which is the main requirement of today's time. It is known that the concept of psychological literacy has been gaining importance in psychology education at all levels in Uzbekistan and throughout the world in recent years. Psychology educators and policy makers are striving to emphasize the relevance and utility of psychology in everyday life, the workplace, and as an element of global citizenship. Also, improving the psychological literacy of adolescents is a problem that needs an urgent solution. In recognition of this recent development, the Psychology Academics, Researchers and Educators section aims to stimulate critical discussion and reflection on psychological literacy and its provision in higher and higher education contexts. was a study of current thinking, developments, and practice within contemporary psychology education with the goal of stimulating. Several problems arise in the process of globalization of teenagers and adaptation to social life. In order to eliminate such problems, they feel a direct need for the level of psychological literacy. The given analyzes analyze the problems that can be encountered and are being solved.

Key words: Adolescents, psychological literacy, socialization, mental process, behavior, modern psychology.

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi zamonning asosiy talabi bo'lgan psixologik savodxonlik tuhsunchasi haqida adabiyotlar tahlili, kuzatishlar, olingan metodikalar asosidagi xulosalar keltirilgan. Ma'lumki, psixologik savodxonlik tushunchasi so'nggi yillarda barcha darajadagi, O'zbekiston va butun dunyoda psixologiya ta'limida ahamiyatlilik darajasi ortib bormoqda. Psixologiya o'qituvchilari va siyosatchilar kundalik hayotda, ish joyida va global fuqarolik elementi sifatida psixologiyaning dolzarbligi va foydaliligini ta'kidlashga intilishmoqda. Shuningdek, o'smirlar psixologik savodxonligini oshirish ham dolzarb yechim kutayotgan muammo sifatida ko'zga chalinmoqda. Psixologiya bo'yicha Akademiklar, tadqiqotchilar va o'qituvchilar bo'limi ushbu so'nggi rivojlanishni e'tirof etib, ushbu maqolada aks ettirilgan tadqiqotning maqsadi psixologik savodxonlik va uni oliy va oliy ta'lim kontekstlarida taqdim etish bo'yicha tanqidiy munozara va mulohazalarni rag'batlantirish maqsadida zamonaviy psixologiya ta'limi doirasidagi hozirgi fikrlash, ishlanmalar va amaliyotni o'rganish edi. O'smirlarning globallashuvi hamda ijtimoiy hayotga moslashish jarayonida bir nechta muammolar vujudga keladi. Aynan shunday muammolarni bartaraf etish uchun esa psixologik savodxonlik darajasiga bevosita ehtiyoj sezadilar. Keltirilgan tahlillar esa uchrashi mumkin bo'lgan va yechim topayotgan muammolarni tahlil etadi.

Kalit so'zlar: O'smirlar, psixologik savodxonlik, ijtimoiylashuv, aqliy jarayon, xatti-harakat, zamonaviy psixologiya.

Аннотация: В данной статье представлены выводы, основанные на анализе литературы, наблюдениях и методах, полученных о понятии психологической грамотности, что является основным требованием сегодняшнего времени. Известно, что в последние годы понятие психологической грамотности приобретает все большее значение в психологическом образовании на всех уровнях в Узбекистане и во всем мире. Преподаватели психологии и политики стремятся подчеркнуть актуальность и полезность психологии в повседневной жизни, на

*** GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI AXBOROTNOMASI ***

*** Gumanitar – ijtimoiy fanlar seriyasi, 2023. № 1 ***

CONTENTS

PEDAGOGY

Karshibayev Xazratkul Kilichiyevich, Sadullayeva Oydin Temur qizi. INTERPRETATION OF THE SEED – REPRODUCTIVE ORGAN DERIVATIVES OF PLANTS IN BOTANICAL TEXTBOOKS.....	3
Raximov Atanazar Karimovich, Mirzaeva Nodira Abdumamidovna. THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE APPLICATION OF THE PEDAGOGICAL INNOVATIVE EDUCATIONAL CLUSTER IN THE TEACHING OF NATURAL SCIENCES.....	6
Sariyev Rabbim Shuhratovich. METHODOLOGY OF USING GRAPHIC TASKS IN FORMING CREATIVE DESIGN CONCEPTS IN DRAWING LESSONS.....	13
Sharapova Saboxat Djabbarovna. THE RESULTS OF DETERMINING LIFE VALUES IN THE FORMATION OF VIRTUAL CULTURE OF STUDENTS.....	16
Alibekov Davron Abdurakibovich, Abduraqibova Dinora Davron qizi. STRATEGIC SIGNIFICANCE OF INNOVATIVE APPROACH TO EDUCATIONAL SYSTEM.....	19
Merganov Shuxrat Meylievich. FORMATION OF INFORMATION CULTURE OF FUTURE TEACHERS BASED ON CLUSTER APPROACH.....	22
Eminov Aziz Gulomjonovich. COMPUTER GRAPHICS COMPETENCE OF THE TEACHER AS AN IMPORTANT COMPONENT OF INFORMATION COMPETENCE.....	25
Raxmonov Omadjon Mamasidiq o'g'li. THE ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGY IN IMPROVING THE PROFESSIONAL QUALITIES OF STUDENTS.....	28
Xolbekov Abdusattor Maxammatovich. USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN IMPROVING THE SPIRITUAL AND MORAL QUALITIES OF STUDENTS.....	32
Bahodirov Muzrob Doniyor o'g'li. PROGRAMMING METHODOLOGY FOR GRAPHICS PROBLEMS IN PYTHON.....	36
Mattiev Ilhom. DETERMINING THE PROCESS OF IMPROVING THE HEALTHY LIFESTYLE AND WORLD VIEW OF THE STUDENT TEAM.....	41
Atakhujaeva Shakhlo Anvarovna. EMPIRICAL FOUNDATIONS OF THE STUDY OF FUTURE ENGLISH TEACHERS' SOCIAL INTELLIGENCE.....	44
Avlayev Orif Umirovich. PROBLEMS OF DETERMINING SOCIAL INTELLIGENCE IN PERSONAL DEVELOPMENT.....	48
Fayzullayev Mirzaodil Mirzamurodovich. MULTIPLE PERSPECTIVES OF PSYCHOLOGICAL LITERACY IN ADOLESCENTS.....	53
Artikov Maqsud Baxadirovich. METHODS FOR OVERCOMING THE DIFFICULTIES THAT STUDENTS FACE WHEN PERFORMING CREATIVE TASKS.....	57
Boymatov Nuriddinjon Mirzaqulovich. SCIENTIFIC AND THEORETICAL ASPECTS OF THE FORMATION OF A CORPORATE CULTURE OF UNIVERSITY TEACHERS.....	61
Nafasova Gulnoza Baxtiyorovna. THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF DEVELOPING THE LOGICAL COMPETENCE OF FUTURE PHYSICS TEACHERS.....	64
Jo'rayev Muzaffarjon Mansurjonovich. TECHNOLOGIES FOR DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS.....	68
Rahmanov Valijon Turdaliyevich, Irsaliyeva Surayyo To'rabek qizi. DEVELOPMENT OF CREATIVE ACTIVITIES OF STUDENTS WHEN CARRYING OUT NON-STANDARD DEMONSTRATION EXPERIMENTS IN PHYSICS.....	70
Haydarova Kamola Ergashbov qizi. IMPROVING CRITICAL THINKING SKILLS IN MOTHER LANGUAGE AND READING LITERACY LESSONS OF PRIMARY.....	74
Ummatkulova Sayyora Shovkatovna. DEVELOPMENT OF LOGICAL THINKING ABILITY OF PRIMARY CLASS STUDENTS BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES.....	78
Kenjayeva Muhayyo Abdumurodovna. THE ROLE OF EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' COMPETENCIES.....	81
Norimova Guljaxon Abdug'anievna. METHODS OF APPLYING DIDACTIC PRINCIPLES IN ENGLISH CLASSES.....	84
Shavkieva Dिल्фуза Shakarboevna. EFFECTIVE MECHANISM OF TEACHING ENGLISH BASED OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES.....	89
Samandarov Javlon Iskandarovich. TECHNOLOGIES OF TRAINING THE SCIENCE OF INFORMATION SECURITY.....	92
Adinaev Sherzod Sheralievich. ORGANIZING STUDENTS' INDEPENDENT EDUCATIONAL ACTIVITIES.....	95
Mamarajabov Mirsalim Elmirzayevich. STAGES OF ORGANIZING EXPERIMENTAL WORK OF PEDAGOGICAL RESEARCH.....	98
Meyliqulova Manzura. DEVELOPMENTAL PARTICULAR FEATURES OF LITERAL SPEECH COMPETENCE OF THE 8 TH GRADE STUDENTS.....	101
Mamatov Dilmurad Narmuratovich. PEDAGOGICAL DESIGN OF OPEN EDUCATIONAL RESOURCES IN PREPARING STUDENTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES.....	104
Turdiyev Dilshod Xamidovich. "MATHEMATICAL LITERACY" AND "LOGICAL THINKING" PEDAGOGICAL FACTORS OF AVERAGE CORRELATION AND DEFINING THE RELATIONSHIP.....	108
Saidmuratov Shohid Xusanovich. THE ROLE OF INTERACTIVE METHODS IN THE TEACHING OF CERTAIN SUBJECTS IN THE "HIGH PLANTS" MODULE OF BOTANY IN HIGHER EDUCATION.....	112
Iskandarov Islom Shukurovich. ORGANIZING PHYSICAL EDUCATION LESSONS ON THE BASIS OF INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES.....	115
Xushboqov Botir Xushboqovich. FORMATION OF STUDENTS' CREATIVE SKILLS IN PRIMARY CLASS MATHEMATICS LESSONS THROUGH DIDACTIC GAMES.....	119
Nosirova Dिल्фуза Saydullayevna. PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF AGGRESSIVE BEHAVIOR IN ADOLESCENTS.....	123
Anorqulov Baxtiyor Norqul o'g'li. SPECIFIC CHARACTERISTICS OF FORMING NATIONAL PRIDE IN YOUTH.....	126
Rakhimov Bakhtiyor Khudoyberdievich. THEORIES OF STUDENTS' CREATIVE THINKING DEVELOPMENT BASED ON INNOVATIVE APPROACH.....	128
Bekmurodov Alisher Joniqulovich. SOCIAL-PEDAGOGICAL ASPECTS OF DIRECTING STUDENTS TO INNOVATIVE ACTIVITY.....	133
Jonzoqova Sayyora Anvarovna. USING THE POSSIBILITIES OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS.....	136
Tashmatova Gulzoda Nimatullaevna. ORGANIZATION OF RESEARCH WORK OF TALENTED STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....	140

PHILOLOGY

Jumayeva Feruza Ruzikulovna. ADJECTIVATION AS A METHOD OF WORD FORMATION IN THE RUSSIAN AND UZBEK LANGUAGES.....	144
Kazakov Ilhom Rozmamatovich. COMMUNITY OF LANGUAGE AND NATIONAL-CULTURAL VALUES.....	148
Ermatov Ixtiyor Rizakulovich, Toshtemirova Nasiba Xasanovna. INTERSECTION OF HYPONYMY AND ECONOMY IN THE SYSTEM OF SYNTAX TERMS.....	154
Allamberganova Muqaddas Ruslanovna. METHODOLOGICAL DEVELOPMENT OF ANCIENT WRITTEN MONUMENTS.....	159
Nurmuhammedov Yusuf Shakarboyevich. COMMENTS CONCERNING THE LINGUISTICS CHARACTERISTICS OF THE CONCEPT.....	164
Nasrullayev Elmurod Jumaboyevich. INTERPRETATION OF EDUCATIONAL OBSERVATIONS ON THE BASE OF NAVOI'S PROSE.....	167
Axrorov Alisher Akbarovich. REFLECTION OF NATIONAL VALUES IN ARTICLES.....	171
Mamatqulov Muzaffar Rahmonqulovich. INDIVIDUALITY IN IMAGING PROCESS.....	174
Ro'ziboyev Bobir. THE USE OF PICTURE MEANS IN STORIES WITH SPIRITUAL AND MORAL SUBJECTS.....	178
Yodgorov Hamid, Obidova Dilorom. INTERTEXTUALITY IN ALITERARY TEXT.....	183
Kubayev Kabil Umarovich. ARTISTIC INTERPRETATION OF LEGENDS.....	185
Madaliev Yarmuxammad Xudayberganovich. THE ACTIVITIES AND WORK OF THE KAZAKH EDUCATOR MAGZHAN ZHUMABAEV.....	187
Sobirova Bashorat Baxadirovna. COMPARATIVE SEMANTIC ANALYSIS OF THE WORDS "BLACK" AND "QORA" IN RUSSIAN AND UZBEK.....	189

SOCIAL-ECONOMICAL SCIENCES

Suvanov Ilhom Abdixalilovich. INFORMATION THREAT AS THE MAIN FORM OF MORAL THREATS.....	194
Ravshanov Oybek Xayrullaevich. DYNAMICS OF INSTITUTIONALIZATION OF SOCIAL AND POLITICAL ACTIVITY OF YOUTH IN UZBEKISTAN.....	197
Eshov Xurshid Xurramovich, Eshova Hurriyat Xurramovna. STRENGTHENING THE ACTIVITY OF STATE ORGANIZATIONS AND CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS IN PROTECTING YOUNG PEOPLE FROM VARIOUS THREATS.....	201
Zikriyev Zokir Mamirovich. STRATEGIC CONCEPT OF EFFECTIVE DEVELOPMENT OF THE LABOR MARKET ON THE BASIS OF PREPARING PROFESSIONAL STUDENTS FOR LABOR WORK.....	206
Nazarov Obid Rahimovich. THE ROLE OF THE WORK OF THE SCHOLARS OF THE EASTERN RENAISSANCE IN THE DEVELOPMENT OF WORLD SCIENCE.....	210

*** GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI AXBOROTNOMASI ***

*** Gumanitar – ijtimoiy fanlar seriyasi, 2023. № 1 ***

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA

Karshibayev Xazratkul Kilichiyevich, Sadullayeva Oydin Temur qizi. BOTANIKA DARSLIKLARIDA O'SIMLIKDAGI REPRODUKTIV ORGAN NOSILASI – URUG'NING TALQIN ETILISHI.....	3
Rahimov Atanazar Karimovich, Mirzaeva Nodira Abduraximovna. TABIIY FANLARNI UQITISHDA PEDAGOGIK INNOVATSION TABLIM KLASTERINI QULLASHNING NAZARIY ASOSLARI.....	6
Sariyev Rabbim Shuhratovich. SHIZMACHILIK DARSALARIDA IJODIY LOYIHALASH TUSHUNCHALARINI SHAKILLANTIRISHDA GRAFIK TOPSHIRIQLARDAN FOYDALANISH METODIKASI.....	13
Sharapova Sabohat Jabbarovna. TALABALAR VIRTUAL MADANIYATI SHAKLLANISHIDA XAETIY KADRIYTLARNI ANIKLASH NATIJALARI.....	16
Aliyev Davron Abduraximovich, Abduraximova Dinora Davron kizi. TABLIM TIZIMIGA INNOVATSION ENDAUVINING STRATEGIK AXAMIYATI.....	19
Mergenov Shuxrat Meilievich. BULAJAK UKITUVCHILARNING AXBOROT MADANIYATINI KLASTERLI ENDAUV ASOSIDA SHAKLLANTIRISH.....	22
Eminov Aziz Gulomjonovich. PEDAGOGNING KOMPYUTER GRAFIKASIGA OID KOMPETENTLIGI - AXBOROT KOMPETENTLIGINING MUHIM TARKIBIY QISMI SIFATIDA.....	25
Rahmonov Omaidjon Mamasiylik Ugli. TALABALARNING KASBIY SIFATLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING UINI.....	28
Xolbekov Abdusattor Mahammadovich. TALABALARINING MA'NAVIY-AKLOQIY SIFATLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	32
Bahodirov Muzrob Doniyor o'g'li. RYTHON TILIDA GRAFIKAGA OID MASALALARGA DASTUR TUZISH METODIKASI.....	36
Mattiyev Ilhom. TALABALAR JAMOASI SO'GLOM TURMUSH TARZI VA DUNEKARASHINI TAKOMILLASHTIRISH JARA'ENINI ANIKLASH.....	41
Atakhujaeva Shakhlo Anvarovna. BO'LALAK INGLIZ TILI FANI O'QITUVCHILARINING SOTSIAL INTELEKTINI O'RGANISHNING EMPIRIK ASOSLARI.....	44
Avlayev Orif Umirovich. SHAXS KAMOLOTIDA SOTSIAL INTELEKTNI ANIQLASH MUAMMOLARI.....	48
Fayzullayev Mirzaodil Mirzamuhammadovich. O'SMIRLARDI PSIXOLOGIK SAVODXONLIKNING KO'P QIRRALI ISTIQBOLLARI.....	53
Artikov Maqsud Baxadirovich. TALABALARINING IJODIY TOPSHIRIQLARNI BAJARISHDA UCHRAYDGAN QIYINCHILIKLARINI BARTARAF ETISH USULLARI.....	57
Boiyatov Nuriiddinjon Mirzaqulovich. OLIIY TABLIM MUASSASALARI PROFESSOR- UKITUVCHILARI KORPORATIV MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING ILMIIY-NAZARIY JIHAATLARI.....	61
Nafasova Gulnora Baxtiyrovna. BULAJAK FIZIKA UKITUVCHILARINING MANTIQUIY KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISH JARA'ENIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	64
Jo'rayev Muzaffarjon Mansurjonovich. TALABALARINING KASBIY TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI.....	68
Rahmanov Valijon Turdaliyevich, Irsaliyeva Surayyo To'rabek qizi. FIZIKADAN NOSTANDART NAMOIYISH TAJRIBALARINI BAJARISHDA O'QUVCHILARNING KREATIV FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH.....	70
Haydarova Kamola Ergashboy qizi. BOSHLANG'ICH SINFI ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSALARIDA TANQIDIY FIKRLASH QOBILIYATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	74
Ummatkulova Sayyora Shovkatovna. BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARINING MANTIQUIY FIKRLASH QOBILIYATINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH.....	78
Kenjayeva Muhayyo Abdumurodovna. O'QUVCHILARDA KOMPETENTSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING O'RNI.....	81
Norimova Guljahon Abduganievna. INGLIZ TILI MASHGULOTLARIDA DIDAKTIK TAMOIYILLARNI QULLASH USULLARI.....	84
Shavkieva Dilfuza Shakarboevna. INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA INGLIZ TILINI UKITISH MEKANIZMINI RIVOJLANTIRISH.....	89
Samandarov Javlon Iskandarovich. AXBOROT XAVFSIZLIGI FANINI O'QITISH TEXNOLOGIYALARI.....	92
Adinaev Sherzod Sheralievich. TALABALARINING MUSTAKIL TABLIM FAOLIYATINI TASHKIL ETISH.....	95
Mamarajabov Mirsalim Elmira'yevich. PEDAGOGIK TADQIQOTLARNING TAJRIBA-SINOV ISHLARINI TASHKIL ETISH BOSQICHLARI.....	98
Me'ylikulova Manzura. 8-SINFI O'QUVCHILARIDA NUTQIY KOMPETENTSIYANI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	101
Mamatov Dilmurod Narimurotovich. TALABALARINING KASBIY FAOLIYATIGA TAYERLASHDA OCHIK TABLIM RESURSLARINI PEDAGOGIK LOYIHXALASHTIRISH.....	104
Turdiyev Dildod Xamidovich. "MATEMATIK SAVODXONLIK" VA "MANTIQUIY TAFAKKUR" PEDAGOGIK OMILLARI URTASIDAGI KORELYATSION BOGLIQLIKNI ANIKLASH.....	108
Saidmurotov Shohid Xusanovich. OLIIY TA'LIMDA BOTANIKA FANIDAN "YUKSAK O'SIMLIKLAR" MODULIDAGI AYRIM MAVZULARNI O'QITISHDA INTERFAOL METODLARNING O'RNI.....	112
Iskandarov Isom Shukurovich. JISMONIIY TARBIA MASHGULOTLARINI INNOVATSION TABLIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA TASHKIL ETISH.....	115
Xushboqov Botir Xushboqovich. BOSHLANG'ICH SINFI MATEMATIKA DARSALARIDA O'QUVCHILARNING KREATIV QOBILIYATLARINI DIDAKTIK O'YINLAR ORQALI SHAKLLANTIRISH.....	119
Nosirova Dilfuza Saydullaevna. USMIRLARDA PAIDO BULADIGAN TAJABVUZKOR XULK-ATVORINING PSIXOLOGIK JIHAATLARI.....	123
Anorqulov Baxtiyor Norqul o'g'li. YOSHLARDA MILLIIY G'URURNI SHAKLLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	126
Rahimov Baxtiyor Xudoyberdiyevich. INNOVATSION YONDOSHUV ASOSIDA TALABALARINING IJODIY FIKRLARINI RIVOJLANISH NAZARIYALARI.....	128
Bekmurodov Aliipier Jonikuulovich. TALABALARINING INNOVATSION FAOLIYATIGA IYUNALITIRISHNING IJTIMOIIY-PEDAGOGIK JIHAATLARI.....	133
Jonzoqova Sayyora Anvarovna. TA'LIM JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH.....	136
Tashmatova Gulzoda Nigmatullayevna. OLIIY TA'LIM MUASSASALARI IQTIDORLI TALABALARINING ILMIIY-TADQIQOT ISHLARINI TASHKIL ETISH.....	144

FILOLOGIYA

Jumayeva Feruza Ruzikulovna. AD'YEKTIVATSIIYA RUS VA O'ZBEK TILLARIDA SO'Z YASASH USULI SIFATIDA.....	144
Kazakov Ilhom Rozmamatovich. TIL VA MILLIIY-MADANIY QADRIYATLAR MUSHTARAKLIGI.....	148
Ermatov Ixtiyor Rizakulovich, Toshmurova Nasiba Xasanovna. TERMINLAR TIZIMIDA GIPONIMIYA VA EKVONIMIYA HODISALARINING KESISHUVI.....	154
Allamberganova Muqaddas Ruslanovna. QADIMGI YOZMA YODGORLIKLARINING USLUBIIY TARAQQIYOTI.....	159
Nurmuhammadov Yusuf Shakarboyevich. TUSHUNCHA TILI XUSUSIYATLARI BO'YICHA FIKRLAR.....	164
Nasrullayev Elmurod Jumaboyevich. NAVOIY NASRI ZAMINIDAGI MA'RIFIY MUSHOHADALAR TALQINI.....	167
Axrorov Alisher Akbarovich. MAQOLLARDA MILLIIY QADRIYATNING NAMOYON BO'LISHI.....	171
Mamatqulov Muzaffar Rahmonqulovich. TASVIR JARAYONIDAGI O'ZIGA XOSLIK.....	174
Ro'ziyoyev Bobir. MA'NAVIIY-AKLOQIY MAVZUDAGI HIKOYALARDA TASVIR VOSITALARINING QO'LLANILISHI.....	178
Eldorov Xamid, Obidova Dilorom. BADIIIY MATNDA INTERTEKSTUALIIK.....	183
Kubayev Kabil Umarovich. AFSONALARNING BADIIIY TALQINI.....	185
Madaliyev Yarmuxammad Xudaybergenevich. KOZOK MA'BRIYATIPARVARI MAJHAN JUMABAIEVINING FAOLIYATI VA IJODI.....	187
Sobirova Bashorat Baxodirovna. UZBEK VA RUS TILLARIDAGI "KORA" VA "CHERNYI" SUZLARINING QO'GISHIRMA SEMANTI K TAHLILI.....	189

IJTIMOIIY - IQTISODIIY FANLAR

Suvanov Ilhom Abdixalilovich. AXBOROT TAHDIDI – MA'NAVIIY TAHDIDLARNING ASOSIIY SHAKLI SIFATIDA.....	194
Ravshanov Oibek Xayrullaevich. UZBEKISTONDA ESHLARINING IJTIMOIIY-SIEIY FAOLIGINING INSTITUTSIONALLASUV DINAMI KASI.....	197
Eshov Xurshid Xurramovich, Eshova Xurshida Xurramovna. ESHLARNI TURLI TAHDIDLARDAN XI MOYA KILI SHDA DAVLAT TASHKILOTLARI VA FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARINING FAOLIGINI KUCHAITIRISH.....	201
Zakariyev Zokir Mamirovich. OTM TALABALARINI ISH BILAN BANDLIKKA TAYERLASH ASOSIDA MEKHNAT BOZORINI SAMARALI RIVOJLANTIRISHNING STRATEGIK KONTSIPIYASI.....	206
Nazarov Obid Rahimovich. SHARQ UYG'ONISH DAVRI ALLOMALARI IJODINING JAHON FANI RAVNAQIDAGI O'RNI.....	210

**СОДЕРЖАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Каршибаев Хазраткул Киличиевич, Садуллаева Ойдин Темур кизи. ИНТЕРПРЕТАЦИЯ СЕМЕНИ – ПРОИЗВОДНОГО РЕПРОДУКТИВНОГО ОРГАНА РАСТЕНИЙ В БОТАНИЧЕСКИХ УЧЕБНИКАХ.....	3
Рахимов Атаназар Каримович, Мирзаева Нодида Абдухамидовна. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРИМЕНЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИННОВАЦИОННОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО КЛАСТЕРА В ПРЕПОДАВАНИИ ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК.....	6
Сариев Раббим Шухратович. МЕТОДИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ГРАФИЧЕСКИХ ЗАДАЧ В ФОРМИРОВАНИИ ТВОРЧЕСКИХ ПРОЕКТНЫХ ЗАДАНИЙ НА УРОКАХ РИСОВАНИЯ.....	13
Шарапова Сабохат Джаббаровна. РЕЗУЛЬТАТЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ЖИЗНЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ ВИРТУАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ.....	16
Алибеков Даврон Абдуракибович, Абдуракибова Динора Даврон кизи. СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ИННОВАЦИОННОГО ПОДХОДА К ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ.....	19
Мерганов Шухрат Мейлиевич. ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ КЛАСТЕРНОГО ПОДХОДА.....	22
Эминов Азиз Гуломжоневич. КОМПЬЮТЕРНАЯ ГРАФИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ УЧИТЕЛЯ КАК ВАЖНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ.....	25
Рахмонов Омаджон Мамасидик ўғли. РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ СТУДЕНТОВ.....	28
Холбеков Абдусаттор Махамматович. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ СТУДЕНТОВ.....	32
Баходиров Музроб Дониёр угли. МЕТОДИКА ПРОГРАММИРОВАНИЯ ГРАФИЧЕСКИХ ЗАДАЧ В РУТНОН.....	36
Маттиев Илхом. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПРОЦЕССА СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ И МИРОВОЗЗРЕНИЯ СТУДЕНЧЕСКОГО КОМАНДЫ.....	41
Атахужаева Шахло Анваровна. ЭМПИРИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИЗУЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА.....	44
Авласев Ориф Умирович. ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ЛИЧНОСТНОМ РАЗВИТИИ.....	48
Файзуллаев Мирзаодил Мирзамуродович. МНОЖЕСТВЕННЫЕ ВЗГЛЯДЫ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКУЮ ГРАМОТНОСТЬ ПОДРОСТКОВ.....	53
Артиков Мақсуд Баҳадирович. МЕТОДЫ ПРЕОДОЛЕНИЯ ТРУДНОСТЕЙ ВОЗНИКАЮЩИХ У УЧАЩИХСЯ ПРИ ВЫПОЛНЕНИИ ТВОРЧЕСКИХ ЗАДАНИЙ.....	57
Бойматов Нуриддинжон Мирзакулович. НАУЧНО – ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОРПОРАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВУЗОВ.....	61
Нафасова Гулноза Бахтиёрвна. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ РАЗВИТИЯ ЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИКИ.....	64
Жўраев Музаффаржон Мансуржоневич. ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ.....	68
Рахманов Валижон Турдалиевич, Ирсалиева Сурайё Турабек кизи. РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ НЕСТАНДАРТНЫХ ДЕМОНСТРАЦИОННЫХ ЭКСПЕРИМЕНТОВ ПО ФИЗИКЕ.....	70
Хайдарова Камола Эргашбой кизи. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА РОДИНОМ ЯЗЫКЕ И ГРАМОТНОСТИ ЧТЕНИЯ НА УРОКАХ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ.....	74
Умьяткулова Сайёра Шовкатовна. РАЗВИТИЕ СПОСОБНОСТЕЙ ЛОГИЧНОГО МЫШЛЕНИЯ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА ОСНОВЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ.....	78
Кенжаева Мухайё Абдумуродовна. РОЛЬ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ КОМПЕТЕНЦИЙ УЧЕНИКОВ.....	81
Норимова Гулжахон Абдуганиевна. МЕТОДЫ ПРИМЕНЕНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ПРИНЦИПОВ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА.....	84
Шавкиева Дилфуза Шакарбоевна. ЭФФЕКТИВНОГО МЕХАНИЗМА ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ.....	89
Самандаров Жавлон Искандарович. ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ НАУКАМ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ.....	92
Адинаев Шерзод Шералиевич. ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ.....	95
Мамаражабов Мирсалим Элмирзаевич. ЭТАПЫ ОРГАНИЗАЦИИ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ РАБОТЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ.....	98
Мейликулова Манзура. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ РЕЧЕВОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У УЧАЩИХСЯ 8-КЛАССА.....	101
Маматов Дилмурад Нармуратович. ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ПРОЕКТИРОВАНИЕ ОТКРЫТЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ В ПОДГОТОВКЕ СТУДЕНТОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	104
Турдибоев Дилшод Хамидович. «МАТЕМАТИЧЕСКАЯ ГРАМОТНОСТЬ» И «ЛОГИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ» ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ СРЕДНЕГО СООТНОШЕНИЯ И ОПРЕДЕЛЯЮЩИЕ ОТНОШЕНИЯ.....	108
Саидмуратов Шохид Хусанович. РОЛЬ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ПРЕПОДАВАНИИ НЕКОТОРЫХ ПРЕДМЕТОВ В МОДУЛЕ БОТАНИКИ “ВЫСШИЕ РАСТЕНИЯ” В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ.....	112
Искандаров Ислон Шукурович. ОРГАНИЗАЦИЯ УРОКОВ ФИЗИЧЕСКОЙ ВОСПИТАНИЯ НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ.....	115
Хушбоков Ботир Хушбокович. ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКИХ НАВЫКОВ У УЧАЩИХСЯ НА ЗАНЯТИЯХ МАТЕМАТИКОЙ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ ПОСРЕДСТВОМ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГР.....	119
Носирова Дилфуза Сайдуллаевна. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ АГРЕССИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ.....	123
Аноркулов Бахтиёр Норкул угли.ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГОРДОСТИ У МОЛОДЕЖИ.....	126
Рахимов Бахтиёр Худойбердиевич ТЕОРИИ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИОННОГО ПОДХОДА.....	128
Бекмуродов Алишер Жоникучович. СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ НАПРАВЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ НА ИННОВАЦИОННУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ.....	133
Жонзокова Сайёра Анваровна.ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ.....	136
Ташматова Гулзода Ниматуллаевна. ОРГАНИЗАЦИЯ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЫ ТАЛАНТЛИВЫХ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ.....	140

ФИЛОЛОГИЯ

Жумаева Феруза Рузикуловна. АДЪЕКТИВАЦИЯ КАК СПОСОБ СЛОВООБРАЗОВАНИЯ В РУССКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ.....	144
Казакос Илхом Розмаматович. ОБЩИНА ЯЗЫКОВ И НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫХ ЦЕННОСТЕЙ.....	148
Ерматов Ихтиёр Ризакулович, Тоштемурова Насиба Хасановна.ПЕРЕСЕЧЕНИЕ ЯВЛЕНИЙ ГИПОНИМИИ И ЭКВЕНИМИИ В СИСТЕМЕ ТЕРМИНОВ.....	154
Allamberganova Muqaddas Ruslanovna. МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ РАЗРАБОТКА ДРЕВНИХ ПИСЬМЕННЫХ ПАМЯТНИКОВ.....	159
Нурмухаммедов Юсуф Шакарбоевич. КОММЕНТАРИИ, КАСАЮЩИЕСЯ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПОНЯТИЯ.....	164
Насруллаев Элмурод Жумабоевич. ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НАУЧНЫХ НАБЛЮДЕНИЙ НА ОСНОВЕ ПРОЗЫ НАВОИ.....	167
Ахоров Алишер Акбарович. ОТРАЖЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В СТАТЬЯХ.....	171
Mamatqulov Muzaffar Rahmonqulovich. ИНДИВИДУАЛЬНОСТЬ В ПРОЦЕССЕ ИЗОБРАЖЕНИЯ.....	174
Рузибоев Бобир. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СРЕДСТВ ИЗОБРАЖЕНИЯ В РАССКАЗАХ НА ДУХОВНО-НРАВСТВЕННУЮ ТЕМАТИКУ.....	178
Ёдгоров Хамид, Обидова Дилором. ИНТЕРТЕКТУАЛЬНОСТЬ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ.....	183
Кубаев Кабил Умарович. ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ЛЕГЕНД.....	185
Мадалиев Ярмухаммат Худайбергенович. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И ТВОРЧЕСТВО КАЗАХСКОГО ПРОСВЕТИТЕЛЯ МАГЖАН ЖУМАБАЕВА.....	187
Собирова Башорат Баходировна. СОПОСТАВИТЕЛЬНО-СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СЛОВ «ЧЁРНЫЙ» И «КОРА» НА РУССКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ.....	189

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Суванов Илхом Абдихалилович. ИНФОРМАЦИОННАЯ УГРОЗА КАК ОСНОВНАЯ ФОРМА МОРАЛЬНЫХ УГРОЗ.....	194
Равшанов Ойбек Хайруллаевич.ДИНАМИКА ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ МОЛОДЕЖИ В УЗБЕКИСТАНА.....	197
Эшов Хуршид Хуррамович, Эшова Хуррият Хуррамовна.УСИЛЕНИЕ АКТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ И ИНСТИТУТОВ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В ЗАЩИТЕ МОЛОДЕЖИ ОТ РАЗЛИЧНЫХ УГРОЗ.....	201
Зикрияев Зокир Мамирович. СТРАТЕГИЧЕСКАЯ КОНЦЕПЦИЯ ЭФФЕКТИВНОГО РАЗВИТИЯ РЫНКА ТРУДА НА ОСНОВЕ ПОДГОТОВКИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СТУДЕНТОВ К ТРУДОВОЙ РАБОТЕ.....	206
Назаров Обид Рахимович. РОЛЬ ТВОРЧЕСТВА УЧЕНЫХ ВОСТОЧНОГО ВОЗРОЖДЕНИЯ В РАЗВИТИИ МИРОВОЙ НАУКИ.....	210

“Guliston davlat universiteti axborotnomasi” ilmiy jurnali mualliflari diqqatiga!

1. “Guliston davlat universiteti axborotnomasi” ilmiy jurnali quyidagi sohalar bo'yicha ilmiy maqolalarni o'zbek, rus va ingliz tillarida chop etadi:
 - Tabiiy va qishloq xo'jaligi fanlari (fizika, biologiya, qishloq xo'jaligi va ishlab chiqarish texnologiyalari).
 - Gumanitar - ijtimoiy fanlar (pedagogika, filologiya, ijtimoiy-iqtisodiy fanlar).
2. E'lon qilinadigan maqolalarga bo'lgan asosiy talablar: ishning dolzarbligi va ilmiy yangiligi; maqolaning hajmi: adabiyotlar ro'yxati, chizma va jadvallar inobatga olingan holatda 9-10 betgacha; maqola nomi, annotatsiya (180-200 ta so'z) va tayanch so'zlar (8-10 ta) ingliz, o'zbek va rus tillarida keltiriladi.
3. Maqola boshida UDK, mavzu, muallifning F.I.O.(to'liq yozilishi kerak), tashkilot, shahar, mamlakat, muallifning E-mail, annotatsiya (namunaga qarang) berilib, keyin matn keltiriladi. Matnda kirish qismi, tadqiqot ob'ekti va qo'llanilgan metodlar, olingan natijalar va ularning tahlili, xulosa, adabiyotlar ro'yxati (kiritil va lotin imlosida, namunaga qarang) albatta keltiriladi. Maqolada keyingi 10-15 yilda e'lon qilingan adabiyotlarga havola qilinishi tavsiya etiladi.
4. Matn uchun: Microsoft Word; Times New Roman, 12 shrift, maqola nomi bosh harflarda, interval 1,5; abzats 1,0 sm, yuqori va pastki tomon 2 sm, chap tomon 3 sm, o'ng tomon 1,5 sm.

Namuna:

UDK 581.14

REPRODUCTION CHARACTERISTICS OF *GOBELIA PACHYCARPA* (FABACEAE) IN THE ARID ZONES OF UZBEKISTAN

O'ZBEKISTONNING QURG'OQCHIL MINTAQASIDA *GOBELIA PACHYCARPA* (FABACEAE)NING REPRODUKTSIYASI

РЕПРОДУКЦИЯ *GOBELIA PACHYCARPA* (FABACEAE) В АРИДНОЙ ЗОНЕ УЗБЕКИСТАНА

Botirova Laziza Axmadjon qizi¹, Karimova Inobatxon²

¹Guliston davlat universiteti, 120100. Sirdaryo viloyati, Guliston shahri, IV mikrorayon.

²Andijon qishloq xo'jaligi instituti, 150100. Andijon shahri, Uvaysiy ko'chasi 12-uy.

E-mail: liliya_15@mail.ru

Abstract. The article is devoted to the reproduction processes of 3 populations of *Goebelia pachycarpa* (C.A.Mey.) Bunge in the arid zones of Uzbekistan. While studying the reproductive biology of plants the works of Sasyperova I.F. (1993), Ashurmetov A.A. and Karshibaev H.K. (2002) were used. Seed production of plants was defined according to the methods of Ashurmetov A.A. (1982) and Zlobin Yu.A. (2002). Reproduction strategies of species were determined by Ramenskiy –Grime system.(Abstract 180-200 ta so'zdan kam bo'lmali kerak).

Keywords: *Goebelia pachycarpa*, reproduction, reproduction strategy, seed productivity, dissemination, seed and vegetative reproduction, diaspore, seed renewal (8-10 ta).

Annotatsiya. Ushbu maqola *Goebelia pachycarpa* (C.A.Mey.) turning 2 ta populyatsiyasida.....(180-200 ta so'zdan kam bo'lmali kerak)

Tayanch so'zlar: *Goebelia pachycarpa*, reproduksiya, (8-10 ta).

Аннотация. Данная статья посвящена к двум популяциям *Goebelia pachycarpa* (C.A.Mey.).....(180-200 шт.)

Ключевые слова: *Goebelia pachycarpa*, репродукция, 8-10 шт.

Matn keltiriladi:

Kirish. Muammoning dorzarbligi asoslanadi va maqsad ko'rsatiladi (maqolaning maqsadi ... aniqlash, ishlab chiqish, tavsiya berish, tasdiqlash, baholash, yechimini topish, ...).

Tadqiqot ob'ekti va qo'llanilgan metodlar...

Olingan natijalar va ularning tahlili...

Xulosa, rahmatnoma (majburiy emas) ketma-ketlikda keltiriladi.

5. Foydalanilgan adabiyotlarga havola to'rtburchak qavsda [1], jadval va rasmlarga havolalar esa dumaloq qavslarda keltiriladi (1-jadval), (2-rasm). Jadval va rasmlar matndan keyin berilishi lozim. Ularning umumiy soni 5 tadan oshmasligi kerak.

6. Adabiyotlar ro'yxati matnda kelishi bo'yicha keltiriladi, masalan [1], [2],

Adabiyotlar ro'yxati: (adabiyotlar nomi asl (original) holda keltiriladi)

Kitoblar: Muallif, nomi, shahar, nashriyot, yil va betlar keltiriladi (**Namuna:** 1. Иванов И.И. Лекарственные средства. - М.: Медицина, 1997. - 328 с.)

Maqolalar: Muallif, maqola nomi // Jurnal nomi, yil, №, betlar. (2. Каримова С.К. Адир минтақасининг лола турлари. // Ўзб. биол. журн., 2009. -№ 2. - Б. 10-18.)

Avtoferatlar: Muallif, nomi: doktorlik. diss. avtoferati, shahar, yil, betlar. (3. Ходжаев Д.Х. Влияние микроэлементов на урожайность хлопчатника: Автореф. дисс... д-ра биол.наук.- Москва, 1995. - 35 с.)

Tezislari: Mualliflar, nomi // To'plam nomi, shahar, yil va betlar. (4. Каршибаев Х.К., Ахмедов Г.А. Биоэкологические исследования видов янтая // Материалы Респуб. науч. конф. “Кормовые растения Узбекистана”. - Гулистан, 2006. - С. 15-17.)

7. Adabiyotlar ro'yxati qo'shimcha lotin imlosida takror keltiriladi:

References:

1. Ivanov I.I. Lekarstvennie sredstva. - M.: Medisina, 1997. - 328 s. (in Russian)

2. Karimova S.K. Adir mintaqasi lola turlari // O'zb. biol. jurn., 2009.-№ 2. - B. 10-18.

3. Xodjaev D.X. Vliyaniye mikroelementov na uroжайnost xlopchatnika: Avtooref. diss... d-ra biol. nauk.- Moskva, 1995. - 35 s. (in Russian)

4. Karshibaev X.K., Ahmedov G.A. Bioekologicheskie issledovaniya vidov yantaka // Materiali Respub. nauch. konf. “Kormovie rasteniya Uzbekistana”. - Gulistan, 2006. - S. 15-17. (in Russian)

8. Tahririyat fizik o'lovlarini keltirishda xalqaro tizim (SI), biologik ob'ektlarni nomlashda xalqaro Kodeks nomenklaturasidan foydalanishni tavsiya etadi. Butun sondan keyingi sonlar nuqta bilan ajratiladi (0.2).

9. Tahririyatga maqolaning elektron varianti topshiriladi. Maqolaning so'ngi betida hamma mualliflarning imzosi bo'lishi shart. Qo'lyozmaga ish bajarilgan tashkilotning yo'llanma xati, tasdiqlangan ekspertiza akti, taqrizlar ilova qilinadi. Maqolaning oxirgi betida mualliflar to'g'risidagi ma'lumotlar keltiriladi. Masalan:

Mualliflar:

Botirova Laziza Axmadjon qizi – Guliston davlat universiteti Dorivor o'simliklar va botanika kafedrasi mudiri, b.f.n., dotsenti. E-mail: liliya_15@mail.ru

Karimova Inobatxon - Andijon qishloq xo'jaligi instituti tadqiqotchisi. E-mail: inobat_90@inbox.ru

10. Tahririyat maqolani taqrizga yuboradi, taqriz ijobiy bo'lsa maqola jurnalda chop etish uchun qabul qilinadi. Maqola jurnalda maxsus hisobga (Guliston davlat universiteti Moliya vazirligi G'aznachiligi x/r. 23402000300100001010, INN 201122919, MFO 00014. Markaziy bank XKKM Toshkent sh. BB STIR 200322757, ShXR 400110860244017094100079001 axborotnoma uchun) mehnatga haq to'lashning bazaviy hisoblash miqdorida (300 000 so'm) to'lov amalga oshirilgandan keyin chop etiladi. Jurnalda anjuman tezislari va ma'ruzalari chop etilmaydi. **E'lon qilingan materiallarning haqqoniyligiga va ko'chirilmaganligiga shaxsan muallif javobgardir.**

11. Tahririyat maqolaga ayrim kichik o'zgartirishlarni kiritishi mumkin. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan ko'rib chiqilmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Manzil: O'zbekiston Respublikasi, 120100, Guliston shahri, 4-mavze, Guliston davlat universiteti, Asosiy bino, 4-qavat, 423-xona.

Web site: www.guldu.uz

E-mail: guldu-vestnik@umail.uz

Muharrirlar: Y.Karimov, R.Sh. Axmedov

Terishga berildi: 2023-yil 23-mart. Bosishga ruxsat etildi: 2023-yil 31-mart.

Qog'oz bichimi: 60x84, 1/8. F.A4. Shartli bosma tabog'i 13,5. Adadi 100.

Buyurtma № 56. Bahosi kelishilgan narxda.

“Universitet” bosmaxonasida chop etildi.

Manzil: 120100, Guliston shahri, 4-mavze, Guliston davlat universiteti,

Asosiy bino, 4-qavat, 423-xona. Tel.: (67) 225-41-76